

FUTBOL DERNEKLERİNE ÜYE OLAN TARAFTARLARIN ŞİDDET VE HOLİGANİZM EĞİLİMLERİNİN BELİRLENMESİ: KAYSERİ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOÇER*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Kayseri’de faaliyet gösteren futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerini tespit etmektir. Aynı zamanda taraftarların gazetelerde takımları ile ilgili takip ettikleri haber türlerini, taraftarları şiddet ve saldırganlığa yönelten dışsal faktörleri ve taraftarların sosyo-demografik özellikleri itibariyle belirlenen faktörler arasındaki farklılıklarını ortaya koymak araştırmanın alt amaçları arasında yer almaktadır.

Araştırma, Spor Toto Süper Lig ve Bank Asya 1. Lig’te bulunan futbol takımlarının Kayseri’deki taraftar derneklerine üye olan 178 kişiyle yüz yüze anket tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, taraftarların gazetelerde daha çok, hakaret, kışkırtıcı/şiddet ve saldırganlık içeren haberleri ve yorumları takip etkileri; hakemin verdiği yanlış kararlardan, spor medyasındaki haberler ve yorumlardan ve futbol federasyonunun aldığı kararlardan olumsuz olarak etkilendikleri ve genel olarak şiddet ve holiganizm eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan t testi ve MANOVA analizi sonuçlarında taraftarların sosyo-demografik özellikleri ile şiddet ve holiganizm eğilimleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Araştırma, Kayseri’de futbolda şiddet ve holiganizmin nedenleri, önlenme yolları ve medyanın etkisi gibi konularda yapılacak olan çalışmalara zemin olması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Futbolda Şiddet, Futbolda Holiganizm, Futbolda Saldırgan Davranışlar.

MAPPING VIOLENCE AND HOOLIGANISM TENDENCIES OF FOOTBALL FANS WHO ARE REGISTERED TO FOOTBALL ASSOCIATIONS: THE SAMPLE OF KAYSERİ

Abstract

The study aims to analyze and assess the violence and hooliganism tendencies of football fans who are registered to football associations in Kayseri. The study will additionally make a comparative analysis on differences between some factors including types of news that fans follow about their team on newspapers, exterior factors directing fans to violence and aggression and their socio-demographical characteristics.

* Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, mkacur@erciyes.edu.tr

The study is performed through face to face surveys applied to 178 subjects who are members of football associations in Kayseri and fans of teams included in Spor Toto Süper Lig and Bank Asya 1. Lig. According to research results, the fans mostly follow the news and comments which contain provocative elements of defamation, insult, violence and aggression; are negatively affected by wrong decrees of referees, news and comments cultivated in sports media and decisions of football federation and in general have a high tendency of violence and hooliganism. In addition, there has been found a correlation between socio-demographical characteristics of the fans and their tendencies to violence and hooliganism in the results of "t tests" and MANOVA analysis. The study will provide a common ground for subsequent studies in Kayseri to be made on the reasons and possible solutions for violence and hooliganism in football, the effects of media on violence and aggression etc.

Key Words: Violence in football, Hooliganism in football, Aggressive attitudes in football.

1. Giriş

Futbol, birçok araştırmacıya göre, yüzyılın en popüler spor dalıdır. Basit olması, galibin önceden kestirilememesi, iddia, rekabet, heyecan, gerilim, sevinç ve hüznün gibi duyguları ön plana çıkarması, yediden yetmişe çeşitli yaş gruplarından insanların hem oynamaktan hem de izlemekten zevk alması gibi unsurlar, dünyanın her köşesindeki çeşitli kişi ve grupların futbolu benimsemesini, takip etmesini dolayısıyla en popüler spor dalı haline gelmesini sağlamaktadır¹.

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de futbol, popüler kültürün bir örneği olarak, kitleleri peşinden sürüklemekte ve toplumun önemli bir kesimi için büyük bir değer taşımaktadır. Hatta bazı futbol takımları arasındaki rekabet, bu kesim için, ülkenin çeşitli politik ve ekonomik sorunlarından daha da ilgi çekici olabilmektedir². Bu durum, futbolu sadece basit bir oyun konumundan çıkarmakta, yüksek teknolojik donanımlı stadyumları, yaşamın her alanını kuşatan reklamları, kupa, tişört, forma gibi maddi kültür ürünlerinin ranta dönüştüğü, butik mağazaları, yüksek transfer ücretli futbolcuları, teknik direktörleri ve çalışanları ile hayal gücünü zorlayan dev bir endüstri konumuna taşımaktadır. Futbol endüstrisinin en önemli destekleyici faktörü ise taraftarlık olgusudur. Taraftarlık, temel itibarıyla takıma gönül veren kişilerin katılımı ile gerçekleştirilen bir kent ritüelidir. Bir futbol derneğine üye olmak kişiye, bir aileye, bir takıma ait olma duygusu, mutluluğu vermekte ve kişiye sosyal statü kazandırmaktadır³. Böylece

¹ Simon Kuper, *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*, Gençlik Yayınları, İstanbul, 1996, s. VII-1.

² Emin Kuru ve Levent Var, "Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma: Kırşehir İli Örneği", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 2009, s.142.

³ Gülin Ögüt Eker, "Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş", *Milli Folklor Kültür ve Araştırma Dergisi*, 22 (85), 2010, s.174.

tarafarlar, beklenti, umut, sevinç ve hüzün gibi duygusal ihtiyaçlarını ve sosyalleşme ihtiyaçlarını kendini takımla bütünleştirerek karşılamaya çalışmaktadırlar⁴.

Futbol literatürü incelendiğinde, seyirci, fanatik, taraftar, holigan terimlerinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bir spor faaliyetini doğrudan ya da televizyon gibi medya aracılığıyla izleyen kişiye **seyirci**⁵; tuttuğu takıma aşırı derecede tutkuyla bağlanmış olan kişiye **fanatik**⁶; takımına bağlı olan, onu ya da sporcularını takip eden, onlara olumlu duygular besleyen, onları destekleyen ve futbolla ilgili arzularını bu şekilde karşılayan kişiye **taraftar** denilmektedir⁷. Holiganizm davranışı içinde bulunanlar ise, genellikle takımına ölesiye bağlı olan, aynı zamanda, yıkıcı ve şiddet içeren davranışlarda (vandalizm) bulunan fanatiklerdir. Bu tip davranışlarda bulunan kişilere ise **holigan** adı verilmektedir⁸.

Fanatik kavramı kimi zaman taraftar anlamında kimi zaman ise holigan anlamında kullanılmaktadır. Taraftar kavramı ile arasındaki en önemli fark, fanatiklerin takımlarına taraftarlardan daha fazla bağlanmalarıdır. Poyraz'a göre fanatiklikte bu bağlılık, bağımlılık biçimini almakta ve taraftar takımına körü körüne, bağnaz bir şekilde bağlanmaktadır⁹. Holigan kavramı ile arasındaki en önemli fark ise holiganların fanatiklere oranla daha fazla şiddet eğilimi ve saldırgan davranışlar içinde olmalarıdır. Taraftar kavramı daha çok kişinin/kişilerin takımını sevmesi, ona duygusal olarak bağlanması gibi iyi niyet hissini ifade ederken, holigan ve fanatik kavramları daha çok kişinin/kişilerin saldırgan davranışlar içinde bulunması, şiddet, yıkım gibi olumsuz eğilimler içinde bulunması durumunu ifade etmektedir.

Taraftarların şiddet veya saldırgan davranışlar içinde bulunma duygularının kökü çok eskilere dayanmaktadır. Bilinen ilk örneği 532 yılında İstanbul'da geçmektedir¹⁰. Hipodromda bulunan takım taraftarları, hakaretle başlayan, taşkınlıkla devam eden ve büyük bir karmaşayla birlikte şehrin büyük bir kısmının

⁴ Kuru ve Var, s.142.

⁵ Kaan Arslanoğlu, *Futbolun Psikiyatrisi*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s.309.

⁶ Ziya Koroç, Perican Bayar ve Feyzullah Arslan, "Türkiye'de Futbol Fanatikleri: Sosyal Kimlik ve Şiddet", *Türkiye Futbol adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.6.

⁷ Arslanoğlu, s.309.

⁸ Turhan Toros ve Ziya Koroç, "Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Olanakları", *Türkiye Futbol adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.70.

⁹ Hakan Poyraz, "Fanatizm, Bağlanma ve Ahlak", *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 53, 2007, s.28-29.

¹⁰ Panu Poutvaara and Mikael Priks, "Hooligans", *Hooliganism and Police Tactics*, 11 (3), 2009, p.442.

tahrip olmasıyla sonuçlanan şiddet ve saldırgan davranış eğilimi içinde bulunmuşlardır¹¹. Futbol açısından incelendiğinde ise “İngiliz illeti”¹² olarak bilinen taraftarın holigan bir şekilde davranması 1314 yılına kadar gitmektedir. Futbolun giderek köyler ve kasabalar arasında büyük bir rekabete yol açması, bunun şiddet ve çatışmalara neden olmaya başlamasıyla birlikte Kral II. Edward’ın fermanıya 1314 yılında İngiltere’de futbol holiganizm sebebiyle yasaklamak zorunda kalmıştır¹³. Kral, halkın boş işlerle uğraşması, okçuluğa ilginin giderek azalması, askeri talimlerin aksaması, sık sık kavgaların çıkması, insanlara zarar verilmesi gibi nedenleri göstererek topla el ve ayakla oynamayı yasaklamış, kentte bu sporu yapanların hapisle cezalandırılacağını açıklamıştır¹⁴. Bu durum futbola getirilen en eski yasaklardan birini oluşturması bakımından önemlidir.

Futbolda şiddet ve holiganizm eğilimi 1950’li yılların sonlarına kadar gündemi çok meşgul etmezken 1960’lı yılların başından itibaren yeniden yükselişe geçmiş¹⁵ hatta 1970-80’li yıllarda özellikle İngiltere’nin önemli sorunlarından birisi haline almıştır. 1980’li yıllardan itibaren de şiddet ve holiganizm eğilimi bir hastalık gibi dünyanın birçok ülkesine yayılmıştır¹⁶. Halen bu tür davranış ve eğilimler, futbolda karşımıza çıkan önemli sorunların başında olmaya ve gündemi meşgul etmeye devam etmektedir.

Dünya futbol tarihi incelendiğinde şiddet ve holiganizm eğilimleri sonucunda birçok üzücü olayların yaşandığı görülmektedir. Bunların çoğunda insanlar, hem maddi hem de manevi zararlar görmüşlerdir. Aşağıda yaralanmalar, ölümler, yangınlar, yıkımlar ve benzeri gibi olaylarla sonuçlanan bazı futbol müsabakalarından kısa örnekler verilmektedir¹⁷:

- 1964 Lima (Peru)’da 24 Mayıs günü Tokyo Olimpiyatları eleme grup karşılaşması olan Peru-Arjantin maçı sırasında hakem, ev sahibi takımın golünü iptal edince tribünde olaylar çıkmış, 320 kişi ölmüştür.
- 1984 Cali (Kolombiya)’da Pascal Guerrero Stadı’nda 17 Kasım günü Cali- Amerika maçı sonunda çıkan olaylarda 24 kişi ölmüştür.
- Yine 1985 yılında Belçika’nın Heysel stadında oynanan Liverpool-Juventus maçı esnasında çıkan olaylarda 39 kişi hayatını kaybetmiştir.

¹¹ Muhsin Halis, H. Murat Şahin, Sadrettin Pençe vd., “Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddet ve Saldırganlığa Bakışlarına İlişkin Bir Araştırma”, *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3), 2005, s.2.

¹² Ramon Spaaji, *Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs*, Amsterdam Universty Press, Amsterdam, 2006, s.1.

¹³ Gary Armstrong, *Football Hooligans: Knowing The Score*, Berg, New York, 1998, s.6.

¹⁴ Pascal Boniface, *Futbol ve Küreselleşme*, NTV Yayınları, İstanbul, 2007, s.74-75.

¹⁵ Mahmut Sert, *Gol Atan Galip*, Bağlam Yayınları, Ankara, 2000, s.69.

¹⁶ Eric Dunning, *Sport Matters: Sociological Studies of Support, Violence and Civilisation*, Routledge, London, 1999, s.130.

¹⁷ Sezer Ayan, “Şiddet ve Fanatizm”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (2), 2006, s.203.

Türk futbol tarihi incelendiğinde, 17 Eylül 1967 yılında 43 kişinin ölümü, yüzlerce kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan Kayserispor-Sivasspor maçının, şiddet ve holiganizm davranışları açısından örnek nitelikte olduğu görülmektedir. Aşağıdaki bu trajik olay hakkında kısa bilgiler verilmektedir¹⁸:

Maç 17 Eylül 1967 yılında Kayseri’de oynanmıştır. İddialara göre olayların başlamasında maçın oynanacağı gün Kayseri’ye gelen Sivasspor taraftarlarının restoranlarda hesapları ödememeleri ve işyerlerine zarar vermeleri maç öncesinde ciddi bir gerilimin oluşmasına sebep olmuştur. Maç toplam 21.000 taraftarın katılımıyla saat 16:00’da başlamıştır. Karşılaşmanın 20. dakikasında Kayserispor takımının futbolcusu Küçük Oktay attığı gol ile takımını 1-0 öne geçirmiştir. Önce futbolcuların birbirleriyle tartışması sonra da gole sevinen Kayserispor taraftarları ile Sivasspor taraftarının birbirlerine taş atması sonucu gerilim artmış, Kayserispor’lu taraftarların Sivasspor taraftarlarının üzerine yürümeye başlaması ile birlikte tribünlerde panik yaşanmaya başlamıştır. Başlayan panikle birlikte binlerce Sivas taraftarı demir kapılara yüklenmiştir. Demir kapıların açılmaması ve stat çıkışındaki düzensizlikler yüzünden yaklaşık 40 Sivaslı olay yerinde havasızlık ve sıkışmadan yaşamını yitirmiş ve 300’ü aşkın kişi de sopa, bıçak ve taş darbeleriyle yaralanmıştır. Daha sonra stadyum dışına çıkan Sivas taraftarları stat çevresine park edilmiş 60’dan fazla Kayseri plakalı arabaya zarar vermişler ve bazılarını ateşe vermişlerdir. Kayserisporlu taraftarların da Sivas plakalı araçları ateşe vermesi ile birlikte olaylar daha da büyümüş şehirdeki birçok yer ve dükkânlar yakılmış, yağmalanmıştır. Maç esnasında ve sonrasında çıkan olaylar nedeniyle iki takımın 17 maç saha kapama cezası alması, olayları iyi yönetemediği için Kayseri valisi ve emniyet müdürünün görevden alınması, iki şehrin arasında yıllarca süren düşmanlıkları engelleyememiştir. Bu olayın küçük bir kopyası, 4 ölü ve yüzden fazla yaralıyla sonuçlanan 25 Haziran 1969 tarihli Kırıkkalespor-Tarsus İdman Yurdu maçında yaşanmıştır.

Şekil 1. Kayserispor ve Sivasspor Maçının Manşetlere Yansıması

Kaynak: *Milliyet Gazetesi*, 18 Eylül 1967.

¹⁸http://tr.wikipedia.org/wiki/1967_Kayseri_stadyum_facias%C4%B1, Erişim Tarihi: 08.03.2012.

Bu ve benzeri olaylar dünyada ve Türkiye'deki yetkilileri futbolda şiddet ve holiganizm davranışlarına karşı tedbir almaya, araştırmacıları da bu konuyla ilgili çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Tüm bu gayretlerin temel amacı, yeşil sahalardaki şiddet olaylarını asgariye indirmek ve futbolu insanları eğlendikleri bir sektör haline getirmektir. Aşağıda futbol dünyasında yapılan bazı tedbirler kısa başlıklar halinde sıralanmıştır¹⁹:

- Futbol statlarındaki koltuklar yeniden düzenlenmiş, güvenlik tedbirleri artırılmış, giriş ve çıkış kapıları çoğaltılmış, stadın inşaat kalitesi artırılmıştır. Bu durum taraftarın statlara giriş ve çıkışının daha kolay hale gelmesini ve her hangi bir olay karşısında müdahalenin kolaylaşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda binanın dayanıklılığının artırılması, tel örgülerin kaldırılması insanların sıkışarak zarar görmesi gibi sık yaşanan sıkıntıların aşılmasına yardımcı olmuştur.
- Statlarda tel örgülerin kaldırılması, catering hizmetlerinin başlaması, teknolojik yenilemeler, mağazalar vb. uygulamalarla modernleşmenin sağlanması stadyumu kavga yerinden bir eğlence merkezi haline dönüştürmeye başlamıştır. Böylece taraftarlar hem psikolojik hem de fizyolojik olarak rahatlatmış şiddet eğilimleri azalmaya başlamıştır.
- Statların içi ve dışı kameralarla donatılmış, böylece, sporu provoke eden ve holiganca davranış sergileyen kişiler rahatlıkla tespit edilmeye başlamıştır.
- Polisin futbol seyircisine karşı uyguladığı metotlarda değişikliğe gidilmiş, sert ve katı tutumun yerine pozitif, gerilimi düşüren bir yaklaşım benimsenmiştir. Statdaki polis sayıları azaltılarak, konusunda uzman, eğitim görmüş özel güvenlik elemanlarının sayısı artırılmıştır.
- Ulusal istihbarat servisine bağlı futbol istihbarat birimi kurularak, holiganlar, şiddet eğilimi içinde olanlar maç başlamadan tespit edilmiş ve gerekiyorsa stat içine girmeleri yasaklanmıştır. Hatta daha önce şiddet olaylarına karışanlara, maç tarihlerinde ilgili saatlerde polis birimlerinde bulunma zorunluluğu getirilmiştir.
- Sahaya yabancı madde atılması, ahlak dışı tezahüratta bulunma, seyircinin sahaya girmesi gibi hareketler yasaklanmış, karaborsada bilet satılması suç haline getirilmiştir.
- Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi ile ilgili kanun yayımlanarak, müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere

¹⁹ Erkan Kırarç, "Futbolda Şiddet ve Çıkış Yolları Üzerine Bir Deneme", www.sporhukuku.org.tr, Erişim Tarihi: 05.03.2012, s.1.

gidiş ve geliş güzergâhlarında şiddet ve düzensizliğin önlenmeye çalışılmıştır²⁰.

- Medyanın kitle iletişimindeki gücü kullanılarak, futboldaki kanaat önderlerine, yorumculara gerilimi azaltıcı, futbol kardeşliğini, dostça rekabet etmeyi öne çıkarıcı açıklamalar yaptırılması, aynı zamanda güvenlik tedbirleri ve saha güvenliği ile ilgili bilgiler verilerek, şiddet eğilimi içinde olan kişilere gözdağı verilmesi yöntemi ile taraftarların sakinleştirilmesi yoluna gidilmiştir.
- Facebook ve twitter gibi sosyal medya ağları kullanılarak özellikle derbi karşılaşmalarında taraftarın ılımlı mesajlarla sakinleştirilmesine gayret gösterilmiştir.
- Futbolu stadyumda aile ile birlikte izleme olanaklarını artırmak, özellikle bayanların tribünlere getirmeyi sağlamak amacı ile bazı maçlarda bilet fiyatlarının yeniden düzenlenmesi, stadyumların fiziki şartlarının ailenin gelebileceği şekilde yeniden tasarlanması yoluna gidilmiştir.

Futbolda şiddet ve holiganizm davranışı içinde bulunanların demografik yapısını konu alan araştırmalar incelendiğinde dünya genelinde futbol fanatiklerinin toplumun belli bir tabakasından değil, her tabakasından geldiği görülmektedir. Ancak dağılım oranları esas alındığında çoğunluğunun genellikle işsiz ve toplumun alt tabakasından geldiği²¹, daha küçük bir gurubun orta tabakadan geldiği ve daha da küçük bir gurubun en üst sınıftan geldiği söylenebilmektedir²². Aşağıda taraftarların şiddet ve holiganca davranış eğilimi içinde bulunma nedenleri sıralanmıştır²³:

- Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, farklı kesimler arasında meydana gelen uçurumlar,
- Yerleşmiş spor kültürü eksikliği (Sporu ölüm/kalım meselesi olarak görmek vb. gibi),
- Kulüp yöneticileri, teknik direktörler, hakemler, futbolcular ve federasyon yetkilileri gibi futbol sektörü içinde çalışanların yanlış

²⁰ ---, "Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun", *Resmi Gazete*, Sayı:27905, Tarih: 14 Nisan 2011.

²¹ B. Doğan ve S. Moralı, "Futbol'da Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psiko-Sosyal Nedenler", *Futbol:Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (2), 1999, s.16.

²² E. Dunning, P. Murphy and J. Williams (Çev. Billur Ülkü), "Sıkı Futbol Fanatikleri (Holiganları) Neden Doğuşurler: Toplumsal Bir Tanıdan Bölümler-I", *Futbol:Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5 (4), 1998, s.32.

²³ Kıraç, s.3.

kararlar, maksadını aşan sözler ve benzeri gibi şiddet eğilimini artırıcı, özendirici açıklamaları²⁴,

- Medyanın kulüpler arası mücadeleyi ve rekabeti körükleyerek, kulüp yöneticilerinin ve futbolcuların söz ve hareketlerini basit anlaşmazlıklardan kavga boyutuna taşıyarak, şiddeti ve saldırganlığı tahrik edici yayınlarda bulunmaları²⁵,
- Rakip taraftarların olumsuz tezahüratları²⁶,
- Alkol vb. maddelerin kullanımı²⁷,
- Ekonomik çöküntüler²⁸,
- Stadyumların giriş, çıkış koşullarının ve güvenliğinin yeterince düzenli olmaması,
- Eğitim ve hoş görü eksikliği,
- Arkadaş grubunun kişiyi şiddete yönlendirmesi,
- Facebook ve twitter gibi sosyal medya ağlarında taraftarların kışkırtıcı, diğer takımlara hakaret edici açıklamalar yapması ya da şiddete zemin hazırlayan tartışmaların meydana gelmesi,
- Doğal kişilik yapısının şiddete meyilli olması²⁹.

Holiganca davranma nedenleri genelde tüm dünyada birbirine benzemektedir. Ancak özellikle İngiltere’de genç ve işçi sınıfı mensuplarının erkeklik kimliklerini ortaya koymak ve kavga/kargaşa çıkartmaktan zevk almak gibi nedenleri daha öne çıkarken³⁰; Türkiye’de daha çok eğitimsizlik, hoş görü eksikliği ve medyanın tahrik edici yayınları ön plana çıkmaktadır.

2. Yöntem

Bu araştırma, bilgilerin sağlanması ve kullanılması yönünden betimleyici araştırma sınıfına girmektedir. Araştırmada hem birincil hem de ikincil veriler bir arada kullanılmıştır. Öncelikle, literatür taraması yapılarak ikincil kaynaklardan

²⁴ Recep Cengiz, “Yazılı Spor Basınında Şiddet ve Fair Play Sunumu”, *Türkiye Futbol Adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.41.

²⁵ Selami Özsoy, “Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar”, *Gümüşhane Üniv. İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 2011, s.92.

²⁶ Murat Özmeden, “Futbola İlişkin Dışsal Etkenlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması”, *Türkiye Futbol Adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.58.

²⁷ Arslanoğlu, s.339.

²⁸ Doğan ve Morali, s.16.

²⁹ Hasan Yüksel, Birol Doğan ve Diğerleri, “Futbolda Şiddetin Toplumbilimsel Boyutları”, *Futbol:Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5 (1), 1998, s.24.

³⁰ Kıraç, s.3.

konu ile ilgili kavramsal bilgiler toplanmış ve daha önce yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra uygulamalı bir araştırma yapılarak birincil veriler toplanmıştır. Bu amaçla bir anket formu geliştirilmiş ve Kayseri’de futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimleri tespit edilmiştir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Futbolda şiddet ve holiganizm İngiltere başta olmak üzere birçok ülkenin ortak sorunudur. Bir taraftan futbolun insanları eğlendirmesi ve popüler kültürün önemli bir argümanı olması, diğer taraftan dev bir endüstri olması bu tür sorunların çözülmesine yönelik ilgiyi artırmıştır. Bu konuda yapılan akademik çalışmalar ile futbolda şiddet ve holiganizmin nedenleri, önlenme yolları, medyanın şiddet ve saldırganlıktaki etkisi vb. gibi konularda araştırmalar yapılmış, “Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları” başlıklı bilimsel araştırma yarışmaları düzenlenmiştir. Böylece, şiddet eğiliminde olan kişilerin profili ve niçin böyle davrandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tür çalışmalar, şiddet ve saldırgan davranışların nasıl önlenebileceği ile ilgili veriler sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışma, bu tür ilgi ve amaçları kapsayan konular üzerinde odaklanma gereğinden doğmaktadır. Araştırmada temel amaç, Kayseri’de faaliyet gösteren futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerini tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

Araştırma Sorusu 1: Taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimleri ne düzeydedir?

Araştırma Sorusu 2: Taraftarlar maç biletlerini nasıl tedarik etmektedirler?

Araştırma Sorusu 3: Taraftarın gazetelerde takımlarıyla ilgili takip ettiği haber türleri nelerdir?

Araştırma Sorusu 4: Taraftarları şiddet ve saldırganlığa yönelten dışsal faktörler nelerdir?

Araştırma Sorusu 5: Taraftarların futbolla ilgili tutum ve davranışları hangi gruplar altında toplanabilir?

Araştırma Sorusu 6: Taraftarların futbolla ilgili tutum ve davranışları sosyo-demografik özellikler itibarıyla farklılık göstermekte midir?

2.2. Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem

Araştırmanın ana nüfusunu Spor Toto Süper Lig ve Bank Asya 1. Lig’te bulunan futbol takımlarının Kayseri’deki taraftar derneklerine üye olanlar kişiler oluşturmaktadır. Diğer spor derneklerine üye olan taraftarlar kapsam dışı bırakılmıştır. Kayseri’de; Kayseri Beşiktaşlılar Derneği, Kayserispor Taraftarları Derneği, Kayseri Genç Fenerbahçeliler Derneği, Erciyes Spor Taraftarlar Derneği ve Grup 38 Taraftarlar Derneği olmak üzere 5 taraftar derneği faaliyetlerini sürdürmektedir. Yaklaşık 300 taraftar bu derneklere üyedir. Bu, araştırmanın ana

nüfusunu oluşturmaktadır. 0.05 anlamlılık düzeyinde %95 güven aralığında 300 kişilik bir ana nüfus, 169 kişilik örneklem büyüklüğü ile temsil edilebilmektedir³¹. Anket formu saha uygulamasından önce 30 kişilik bir grup üzerinde ön teste tabi tutulmuş, son kontroller yapıldıktan sonra uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırma verileri, taraftar derneklerinin maç öncesi yaptıkları grup toplantıları ve maç sonrası yapılan eğlence toplantılarında, taraftarlarla yüzyüze görüşme ile anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Daha sonra elde edilen veriler SPSS 17.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde taraftarların sosyo-demografik özelliklerini ortaya koymak amacıyla frekans dağılımları gibi betimleyici istatistik teknikleri esas alınmıştır. Araştırmaya katılan taraftarların futbola ilgili belirlenen ifadelerle verdikleri cevapların belli gruplar altında toplanmasında keşfedici faktör analizinden yararlanılmıştır. Tespit edilen faktörlerin sosyo-demografik özellikler itibarıyla farklılıklarının tespit edilmesinde ise t-testi ve MANOVA analizi kullanılmıştır.

3. Araştırmanın Bulguları ve Tartışma

3.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bazı Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan taraftarların bazı demografik özellikleri, şiddet ve holiganizm davranışlarının belirlenmesi ve farklılıkların tespit edilmesi bakımından önemlidir. Bu sebeple öncelikle araştırmaya katılan taraftarların demografik özellikleri incelenmiştir.

³¹ Ayhan Ural ve İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Detay Yayıncılık, Ankara 2006, s.49.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Taraftarların Demografik Özellikleri

	Taraftarların Bazı Özellikleri	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Bay	167	93,8
	Bayan	11	6,2
Medeni Durum	Evli	16	9,0
	Bekâr	162	91,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	16	9,0
	Lise	116	65,2
	Üniversite	36	20,2
	Lisans Üstü	10	5,6
Mesleği	İşçi	22	12,4
	Memur	6	3,4
	Serbest meslek	46	25,8
	Öğrenci	48	27,0
	Esnaf	12	6,7
	Emekli	4	2,2
	İşsiz	34	19,1
	Diğer	6	3,4
Ailesinin Gelir Durumu	Düşük	82	46,1
	Orta	54	30,3
	Yüksek	42	23,6
Yaş Grupları	18'den küçük	26	14,6
	18-24 arası	126	70,8
	25 ve daha büyük	26	14,6

Araştırmaya 167 bay, 11 bayan olmak üzere toplam 178 kişi katılmıştır. Taraftar derneklerine üye olanların büyük çoğunluğu (%95'i) baylardan olması nedeniyle araştırmada bayan sayısı azdır. Bu durum araştırma nüfusunun yapısından kaynaklanmaktadır. Diğer demografik özellikler incelendiğinde araştırmaya katılan taraftarların yüzde 9'unun evli yüzde 91'inin ise bekâr olduğu; lise ve altı öğrenim görenlerin yüksek olduğu (%74,2); işsiz, serbest meslek ve öğrenci toplamının yüzde 71,9'u oluşturduğu; gelir grubu açısından yüzde 46,1'inin düşük, yüzde %30,3'ünün orta, yüzde 23,6'sının da yüksek gelir grubuna sahip aileye mensup olduğu ve yaş ortalamalarının yüzde 70,8'inin 18-24 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de³² ve Dünyada³³ şiddet ve holiganizm konusunda yapılan araştırmaların demografik yapısı ile benzerlik göstermektedir.

³² Koroç, Bayar ve Arslan, s.6-8.; Cengiz, s.26.

³³ Dunning, Murphy ve Williams, s.11-13.

Tablo 2. Maç biletlerinin Nasıl Tedarik Edildiği İle İlgili Dağılımlar

Maç biletlerini nasıl tedarik ediyorsunuz?	Frekans	Yüzde (%)
Kulüpten	12	6,7
Kendim satın alırım	40	22,5
Taraftar gruplarından	116	65,2
Karaborsadan	8	4,5
Diğer	2	1,1
Toplam	178	100,0

Tablo 2 taraftarların maç biletlerini nasıl tedarik ettikleri ile ilgili dağılımları göstermektedir. Buna göre araştırmaya katılanların yüzde 65,2'si biletlerini taraftar guruplarından, yüzde 22,5'i kendi satın alarak, yüzde 6,7'si kulüplerden, yüzde 4,5'i ise karaborsadan temin etmektedir. Maç biletlerini kendisi temin etmeyenlerin toplam oranın yüzde 71,9 olması taraftarların genellikle iş sahibi olmayan, gelir düzeyi düşük yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Taraftar dernekleri maçta tezahürat yaptırabilmek için üyelerine maç biletlerini tedarik etmektedirler.

Tablo 3. Taraftarın Gazetelerde Takımlarıyla İlgili Takip Ettiği Haber Türleri

Gazetelerde takımınızla ilgili en çok hangi haberleri takip edersiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Şiddet ve saldırganlıkla ilgili haberler ve yorumlar	44	25,0
Hakaret içeren, kışkırtıcı haberler ve yorumlar	60	34,1
Bilgilendirici haberler ve yorumlar	46	26,1
Eğitici haberler ve yorumlar	22	12,5
Diğer	4	2,3
Toplam	176	100,0

Taraftarların gazetelerde takımları ile ilgili çıkan haberlerden en çok hangi haber türünü takip ettikleri ile ilgili dağılımlar tablo 3'te gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde taraftarların yüzde 34,1'inin hakaret içeren, kışkırtıcı haber ve yorumları, yüzde 26,1'inin bilgilendirici haberleri ve yorumları, yüzde 25,0'inin şiddet ve saldırganlıkla ilgili haberleri ve yorumları, yüzde 12,5'inin ise eğitici haberleri ve yorumları takip ettikleri görülmektedir. Bilgilendirici/eğitici haberler ve yorumlar olumlu, hakaret içeren, kışkırtıcı/şiddet ve saldırganlık içeren haberler

ve yorumlar olumsuz olarak değerlendirildiğinde, ancak yüzde 38,6'sının olumlu haber ve yorumları takip etmesi, gazetelerin futbolla ilgili haber ve yorumlarında daha dikkatli davranması gerekliliğini ortaya koymasından dikkat çekicidir.

Tablo 4. Taraftarları Şiddet ve Saldırganlığa Yönelten Dışsal Faktörler

	Frekans	Yüzde (%)
Hakemin yanlış kararları	37	21,3
Rakip seyircilerin davranışları	29	16,7
Spor mediasındaki haberler ve yorumlar	35	20,1
Futbol federasyonunun aldığı kararlar	34	19,6
Kulüp yöneticilerinin açıklamaları	19	10,9
Futbolcuların açıklamaları ve davranışları	11	6,3
Güvenlik güçleri	7	4,0
Diğer	2	1,1
Toplam	174	100,0

Tablo 4 taraftarları şiddet ve saldırganlığa yönelten dışsal faktörlerin dağılımını göstermektedir. Buna göre hakemin verdiği yanlış kararlar (%21,3), spor mediasındaki haberler ve yorumlar (%20,1) ve futbol federasyonunun aldığı kararlar (%19,6) taraftarı tahrik eden ilk üç faktördür. Futbol federasyonunun aldığı kararların taraftarın şiddet ve saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörler arasında ilk üç sırada yer almasının nedeninin medyada sıklıkla ele alınan şike davasındaki tutum ve tavırlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

3.2. Taraftarların Tutum ve Davranışlarını Belirleyen Faktörler

Saha araştırmasına katılan taraftarlara futbolla ilgili tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla beşli likert tipi ölçeğinde hazırlanan 29 ifade verilmiş ve bu ifadelere verdikleri cevaplara faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda özdeğer (evigen value) ve yamaç eğrisi grafiği (scree plot) incelenmiş ve ifadeler dört faktör grubu altında toplanmıştır. Ölçekte yer alan ifadelerin faktör yüklemesi, aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Faktör gruplarının sınıflandırılmasında ve değerlendirilmesinde değişkenlerin daha kolay tanımlanabilmesini sağlayan faktör döndürme (Rotated Component Matrix) sonuçları kullanılmıştır. Verilerin kendi içindeki iç tutarlılığının olup olmadığını belirlemek amacıyla güvenirlik analizi (Cronbach's Alpha) yapılmış ve güvenirlik katsayısı ,958 olarak bulunmuştur. Alfa değerinin .70 ve üzerinde olması araştırmanın güvenirliğini sağlamada yeterli görülmektedir³⁴.

³⁴ Remzi Altunışık, Recai Coşkun ve Diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*, Geliştirilmiş Beşinci Baskı, Sakarya, Sakarya Yayıncılık, 2007, s.226.

Tablo 5. Taraftarın Tutum ve Davranışlarında Etkili Olan Faktörler

Faktörler	\bar{X}	SD	Faktör Yükleri
Faktör 1: Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi			
Takımım yenildiğinde karşı tarafın mülküne, eşyasına zarar vermek isterim.	3,22	1,55	,842
Takımım haksızlığa uğradığında hakeme ve karşı takım futbolculara şişe, taş vb. şeyler fırlatırım.	2,85	1,55	,838
Takımım yenildiğinde kavga etmek beni rahatlatır.	3,64	1,43	,833
Takımım yenildiğinde karşı tarafın arabasına, otobüsüne zarar vermek isterim.	3,24	1,57	,825
Takımım yenildiğinde tribündeki bir şeyleri kırmak, dökmek isterim.	3,27	1,50	,788
Maçlara giderken yanıma kesici, delici, yanıcı alet alırım.	2,80	1,53	,782
Takımım yenildiğinde birilerine zarar vermek isterim.	3,34	1,58	,750
Karşı takım taraftarını, futbolcusunu dövmek, onlarla kavga etmek isterim.	3,56	1,49	,711
Maça küfrederek rahatlamak için giderim	3,43	1,63	,704
Maça kavga etmek için giderim.	3,18	1,74	,670
Maçlara gitmeden önce alkol alırım.	3,10	1,45	,649
Faktör 2: Takım Yenilgisinin Kişiy Etkileri			
Takımım yenildiğinde o gece uyuyamam.	3,80	1,35	,747
Takımım yenildiğinde iş verimim düşer.	3,99	1,24	,736
Takımım yenildiğinde hiç kimseyle konuşmayı bile istemem.	3,58	1,44	,617
Maça stres atmak için giderim.	4,13	1,25	,569
Takımımın kötü oynaması beni çıldırtır.	4,16	1,17	,565
Karşı takımdan bir futbolcunun sakatlanması, zarar görmesi beni rahatlatır.	3,97	1,32	,492
Faktör 3: Takımın Desteklenmesi			
Takımımınla ilgili haberleri takip ederim	4,27	1,20	,747
Takımımın destek için maddi yardım yapmaya hazırım	4,08	1,25	,713
Takımım başarılı olduğunda herkese bunu anlatırım.	4,11	1,30	,688
Maça takımımı desteklemek için giderim	4,45	1,02	,645
Kıyafet seçerken takımımın renklerini seçmeye özen gösteririm	3,78	1,38	,582
Faktör 4: Taraftarı Tahrik Eden Faktörler			
Rakip seyircilerin kötü tezahürat yapması beni tahrik eder.	4,10	1,12	,751
Takımımınla ilgili internette, televizyonda, gazetede çıkan kötü haberler beni çıldırtır.	4,18	1,15	,701
Hakemlerin yanlış karar vermesi beni tahrik eder.	4,30	1,07	,651
Maç izlerken çok heyecanlanırım ve kendimi kaybederim.	4,03	1,31	,508

Tablo 5'e göre taraftarların futbolla ilgili tutum ve davranışlarında etkili olan dört faktör belirlenmiştir. İçerdiği değişkenlerden (ifadeler) dolayı ilk faktör, **Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi**; ikinci faktör, **Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri**; üçüncü faktör, **Takımın Desteklenmesi**; dördüncü faktör, **Taraftarı Tahrik Eden Faktörler** olarak adlandırılmıştır.

Ifadelerin genel ortalamaları incelendiğinde taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Şiddet ve saldırganlık eğilimi faktörü içinde yüksek ortalamalar, takımın yenilmesi durumunda kavga etme (3,64), karşı takımın taraftarını ve futbolcularını dövme (3,56) ve küfür etmek için maça gitme (3,43) ifadelerine aittir. Takım yenilgisinin kişiyeye etkileri ile ilgili faktörü içinde yüksek ortalamalar, takımın kötü oynamasının taraftarı çıldırtması (4,16), maça stres atmak için gidilmesi (4,13) ve takım yenildiğinde taraftarın iş veriminin düşmesi (3,99) ile ilgili ifadeler aittir. Takımın desteklenmesi faktörünün genel ortalamalarının yüksek olması dikkat çekicidir. İlk üç sıra incelendiğinde maça takımın desteklenmesi için gidilmesi (4,45), takımla ilgili haberlerin takip edilmesi (4,27) ve takım başarılı olduğunda bunun herkese anlatılması (4,11) ile ilgili ifadelerin öne çıktığı görülmektedir. Taraftarı şiddet ve saldırganlığa teşvik eden, onları tahrik eden faktörler incelendiğinde ise hakemlerin yanlış karar vermesi, televizyon, internet ve gazete gibi kitle iletişim araçlarında takımla ilgili kötü haberlerin verilmesi ve rakip seyirci tezahüratlarının oldukça etkili olduğu belirlenmektedir. Şiddet ve holiganizm eğiliminin başlamadan engellenmesi için sahadaki tezahüratların kontrol altına alınması, gazete, televizyon ve internette takımlarla ilgili haberler verilirken dikkatli olunması ve hakemlerin kararlarının daha şeffaf hale getirilerek, gerekiyorsa gerekçelerinin kamuoyu ile paylaşılması gerekmektedir.

Tablo 6. Taraftarın Futbolla İlgili Tutum ve Davranışlarında Etkili Olan Faktörlerin Özdeğerleri, Açıklanan Varyansları ve Güvenilirlikleri

Faktörler	Öz değer (Eigenvalue)	Açıklanan Varyans (%)	Güvenirlilik (α)
1.Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi	12,925	28,538	.952
2.Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri	3,173	15,154	.891
3.Takımın Desteklenmesi	1,236	14,583	.864
4.Taraftarı Tahrik Eden Faktörler	1,057	12,461	.855
Toplam		70,735	.958

KMO Measure of Sampling A.= .895; Bartlett's Test of Sphericity: $X^2=4,317$; $df=325$; $p=.000$

Tablo 6 taraftarların futbolla ilgili tutum ve davranışlarında etkili olan dört faktörün öz değer, açıklanan varyans ve güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) değerlerini göstermektedir. Özdeğeri 1'den büyük olan faktörler, toplam varyansın yüzde 70,735'ini açıklamaktadır. Bu oranın yüzde 60'ın üzerinde çıkması araştırmalarda arzu edilen bir durumdur³⁵. KMO (Kaiser-Meyer- Olkin Measure of Sampling Adequacy) testi ,895 olarak bulunmuştur. Bu durum faktör analizi yapılan örneklemin yeterli olduğu göstermektedir³⁶. Barlett testi $\chi^2=4,317$ çıkmıştır ve ana kütle içerisindeki değişkenler arasında ,000 anlamlılık düzeyinde bir ilişki vardır.

3.3. Taraftarların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Tutum ve Davranış Farklılıkları

Taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin sosyo-demografik özellikler itibariyle farklılık gösterip göstermediği, medyada çıkan haberlerden etkilenme farklılıkları bu tutum ve davranışların engellenmesi ve önlenmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle taraftarların belirlenen ifadelere verdikleri cevapların; cinsiyet, medeni durum, gelir, gibi özellikler itibariyle değişip değişmediği, t testi ve varyans analizi yardımıyla tespit edilmiştir. Analizler yapılırken öncelikle Levene F testine bakılmıştır³⁷. Çünkü t değerinin hesaplanmasında grupların varyansları eşit (homojen) ise, ancak o zaman evren için ortak varyans tahmini yapılabilmektedir³⁸. Aşağıda yer alan ilgili ifadelerle demografik özellikler arasındaki ilişkilerin tümünde Levene F testi incelenmiş ve $p > .05$ 'den büyük olanlar dağılım homojen olduğu için, dolayısıyla t ve varyans değerleri anlam ifade ettiği için dikkate alınmıştır.

³⁵ Mahir Nakip, *Pazarlama Araştırmaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s.409.

³⁶ Altunışık, Coşkun ve Diğerleri, s.226.

³⁷ Erdoğan, s.323.

³⁸ Büyüköztürk, s.39.

Tablo 7. Taraftarların Cinsiyetlerine Göre Tutum ve Davranış Farklılıkları

Faktörler	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t-value	SD	Sig.
Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi	Bay	167	3,30	1,26	2,615	176	,010
	Bayan	11	2,28	1,15			
Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri	Bay	167	4,01	1,02	3,691	176	,000
	Bayan	11	2,85	,77			
Takımın Desteklenmesi	Bay	167	4,20	,96	3,319	176	,001
	Bayan	11	3,20	1,03			
Taraftarı Tahrik Eden Faktörler	Bay	167	4,19	,95	2,082	176	,039
	Bayan	11	3,57	1,14			

Tablo 7 incelendiğinde bayan taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin ($t= 2,615$; $p< .010$), takımın yenilgisinden kaynaklanan etkilerin ($t= 3,691$; $p< .000$), takımı destekleme ile ilgili tutum ve davranışlarının ($t= 3,319$; $p< .001$) ve olaylardan çabucak etkilenme, tahrik olma durumlarının ($t= 2,082$; $p< .039$) erkeklere oranla düşük olduğu görülmektedir. Bu bayan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin erkeklere oranla oldukça düşük olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 8. Taraftarların Cinsiyetlerine Göre Medyadaki Haberlerden Etkilenme Farklılıkları

Faktörler	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t-value	SD	Sig.
Medyada takım ile ilgili çıkan kötü haberlerin taraftarı tahrik etmesi	Bay	167	4,14	1,07	2,002	176	,037
	Bayan	11	3,45	1,57			

Tablo 8 taraftarların cinsiyet itibarıyla medyadaki haberlerden etkilenme durumunu göstermektedir. Buna göre bayanlar erkeklere oranla takımlarıyla ilgili medyadaki tahrik edici ve kötü haberlerden daha az etkilenmektedirler (Bay: $\bar{X}=4,14$; Bayan: $\bar{X}= 3,45$).

Tablo 9. Taraftarların Medeni Durumlarına Göre Tutum ve Davranış Farklılıkları

İfadeler	Medeni Durum	N	\bar{X}	SS	t-value	SD	Sig.
Takımım yenildiğinde birilerine zarar vermek isterim	Evli	16	3,24	1,57	2,463	176	,015
	Bekâr	162	4,25	1,34			
Takımım ile ilgili internette, televizyonda, gazetede çıkan kötü haberler beni çıldırtır	Evli	16	3,37	1,78	-2,781	176	,006
	Bekâr	162	4,17	1,01			
Maça küfrederek rahatlamak için giderim	Evli	16	4,25	,69	2,135	176	,034
	Bekâr	162	3,35	1,68			

Taraftarların medeni durumlarına göre tutum ve davranışları tablo 9’da incelenmiştir. Buna göre evli olan taraftarlar bekâr olanlara kıyasla, takım yenildiğinde daha az saldırgan davranış içinde bulunmakta ($t= 2,463$; $p< .015$) ve medyadaki çıkan olumsuz haberlerden daha az etkilenmektedir ($t= 2,135$; $p< .034$). Ancak maça gelme nedenleri açısından incelendiğinde, evli taraftarların bekârlara oranla daha çok küfür ederek rahatlamak için maça gittikleri görülmektedir ($t= -2,781$; $p< .006$).

Tablo 10. Taraftarların Yaş Grupları İtibariyle Tutum ve Davranış Farklılıkları

Faktörler	Yaş Grupları	n	\bar{X}	S	Sd	F	p
Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi	18’den küçük	26	4,04	,58	2-175	7,082	,001
	18-24 arası	126	3,05	1,33			
	25 ve yukarı	26	3,37	1,23			
Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri	18’den küçük	26	4,50	,75	2-175	4,743	,010
	18-24 arası	126	3,82	1,03			
	25 ve yukarı	26	3,95	1,20			
Takımın Desteklenmesi	18’den küçük	26	4,57	,78	2-175	3,203	,043
	18-24 arası	126	4,09	,96			
	25 ve yukarı	26	3,94	1,26			
Taraftarı Tahrik Eden Faktörler	18’den küçük	26	4,67	,56	2-175	5,715	,004
	18-24 arası	126	4,12	,97			
	25 ve yukarı	26	3,81	1,15			

Tablo 10 taraftarların yaş grupları itibariyle tutum ve davranışları arasındaki farklılıkları göstermektedir (Wilks Lambda=,854 F=3,518, $p<.05$). Scheffe Testi incelendiğinde, 18 yaşından küçük taraftarların 18-24 yaş arasında olanlara göre daha fazla şiddet ve saldırganlık eğilimi içinde oldukları (I-J= ,9873, $p=.001$); takım yenilgisinin 18 yaşından küçük taraftarlara etkisinin 18-24 yaş arasında olanlara göre daha fazla olduğu (I-J= ,6799, $p=.010$); 18 yaşından küçük taraftarların 25 yaş ve üzerinelere göre daha fazla takımlarını destekledikleri ve yaşları azaldıkça çevredeki olay ve olgulardan daha fazla tahrik oldukları görülmektedir (I-J= ,5540, $p=.027$); (I-J= ,8654, $p=.005$).

Tablo 11. Taraftarların Bilet Temini Durumlarına Göre Tutum ve Davranış Farklılıkları

Faktörler	Bilet Temini	n	\bar{X}	S	Sd	F	p
Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi	Kulüpten	12	2,92	1,19	4-173	20,454	,000
	Kendim satın alırım	40	1,97	,58			
	Taraftar gruplarından	116	3,70	1,17			
	Karaborsadan	8	3,09	1,14			
	Diğer	2	4,27	,00			
Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri	Kulüpten	12	3,14	1,06	4-173	18,293	,000
	Kendim satın alırım	40	3,19	,93			
	Taraftar gruplarından	116	4,35	,85			
	Karaborsadan	8	3,25	1,04			
	Diğer	2	2,50	,00			
Takımın Desteklenmesi	Kulüpten	12	3,13	1,33	4-173	11,933	,000
	Kendim satın alırım	40	3,74	,86			
	Taraftar gruplarından	116	4,45	,82			
	Karaborsadan	8	3,40	1,24			
	Diğer	2	2,80	,00			
Taraftarı Tahrik Eden Faktörler	Kulüpten	12	3,08	1,07	4-173	22,917	,000
	Kendim satın alırım	40	3,39	,77			
	Taraftar gruplarından	116	4,55	,75			
	Karaborsadan	8	3,69	1,08			
	Diğer	2	4,75	,00			

Tablo 11 taraftarların bilet temini durumları ile taraftarların tutum ve davranışları arasındaki farklılıkları göstermektedir (Wilks Lambda=,451 F=9,676, $p<.05$). Scheffe Testi incelendiğinde, biletini taraftar gruplarından temin edenlerin kendi satın alanlara göre daha fazla şiddet ve saldırgan davranış eğiliminde oldukları (I-J= 1,7279, $p=.000$); takım yenilgisinin biletini taraftar gruplarından

temin edenlerde bileti kulüpten temin edenlere (I-J= 1,2117, p=.000), kendi satın alanlara (I-J= 1,1589, p=.001) ve kara borsadan temin edenlere (I-J= 1,1006, p=.024) göre daha fazla etki bıraktığı görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi'ne göre biletini taraftar gruplarından temin edenlerin kulüpten temin edenlere (I-J= 1,3184, p=.000), kendi satın alanlara (I-J= ,7117, p=.001) ve karaborsadan alanlara (I-J= 1,0517, p=.037) göre takımlarını daha fazla destekledikleri; yine biletini taraftar gruplarından temin edenlerin kulüpten temin edenlere (I-J= 1,4684, p=.000) ve kendi satın alanlara (I-J= 1,1642, p=.000) kıyasla çevredeki olay ve olgulardan daha fazla tahrik oldukları görülmektedir.

Tablo 12. Taraftarların Eğitim Durumlarına Göre Tutum ve Davranış Farklılıkları

Faktörler	Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	S	Sd	F	p
Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi	İlköğretim	16	3,41	1,21	3-174	8,591	,000
	Lise	116	3,49	1,19			
	Üniversite	36	2,34	1,24			
	Lisans Üstü	10	3,27	1,19			
Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri	İlköğretim	16	4,04	1,15	3-174	3,085	,029
	Lise	116	4,08	1,02			
	Üniversite	36	3,52	,99			
	Lisans Üstü	10	3,63	1,01			
Taraftarı Tahrik Eden Faktörler	İlköğretim	16	4,06	1,09	3-174	7,453	,000
	Lise	116	4,38	,85			
	Üniversite	36	3,69	1,04			
	Lisans Üstü	10	3,40	1,09			

Taraftarların eğitim düzeyi ile tutum ve davranışları arasındaki farklılıklar tablo 12'de gösterilmektedir (Wilks Lambda=.755 F=4,224, p<.05). Scheffe Testi incelendiğinde, ilköğretim mezunu taraftarların üniversite mezunu olanlardan (I-J= 1,07, p=.035); lise mezunu olanların üniversite mezunu taraftarlardan (I-J= 1,15, p=.000) şiddet ve saldırganlık eğiliminin daha fazla olduğu; takım yenildiğinde lise mezunu taraftarlar üzerindeki etkinin üniversite mezunu taraftarlardan daha fazla olduğu (I-J= ,5619, p=.045); lise mezunlarının üniversite mezunlarından (I-J= ,6806, p=.002) ve lisansüstü mezunlarından (I-J= ,9750, p=.019) daha fazla tahrik oldukları görülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Futbol özellikle son yıllarda, gittikçe büyüyen dev bir eğlence sektörü haline gelmiştir. Ancak, bu eğlence sektörü içinde bazı fanatik taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimleri ve davranışları göstermeleri, yıllardır engellenmeye çalışılan, bilimsel araştırmalara konu olan, kanunlar, yönetmelikler ve diğer çalışmalarla kontrol altına alınmaya gayret gösterilen bir olgudur. Bu çalışma, bu tür sorunlara odaklanma gereğinden doğmaktadır. Araştırmada, Kayseri’de faaliyet gösteren futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimleri tespit edilmiş, aynı zamanda, taraftarların gazetelerde takımları ile ilgili takip ettikleri haber türleri, taraftarları şiddet ve saldırganlığa yönelten dışsal faktörler ve taraftarların sosyo-demografik özellikleri itibariyle belirlenen faktörler arasındaki farklılıkları ortaya konmuştur.

Araştırmada taraftarların profillerini daha iyi tanımak amacıyla öncelikle sosyo-demografik özelliklere yer verilmiştir. Buna göre, araştırmaya 167 bay, 11 bayan olmak üzere toplam 178 kişi katılmıştır. Taraftarların büyük çoğunluğu bekâr, lise ve altı öğrenim gören, düşük gelir gurubu içinde bulunan, öğrenci ve serbest meslek sahibi 18-24 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, taraftarların çoğunun maç biletlerini taraftar guruplarından temin ettiği, gazetelerde genellikle takımlarıyla ilgili olumsuz haberleri okuduğu, şiddet ve holiganizm eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Taraftarı şiddet ve holiganizme yönelten dışsal faktörler arasında, hakemlerin verdiği yanlış kararların, spor mediasındaki haberlerin/yorumların ve futbol federasyonunun aldığı kararların etkisinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya göre taraftarların futbolla ilgili tutum ve davranışlarında etkili olan dört faktör vardır. Bunlar; Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi, Takım Yenilgisinin Kişiyeye Etkileri, Takımın Desteklenmesi ve Taraftarı Tahrik Eden Faktörler olarak adlandırılmıştır. Bu faktörlerin taraftarın sosyo demografik özellikleri itibariyle farklılıkları incelendiğinde:

- Bayan taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin, takımın yenilgisinden etkilenmesinin, takımı destekleme ile ilgili tutum ve davranışlarının ve olaylardan çabucak etkilenme, tahrik olma durumlarının erkeklere oranla oldukça düşük olduğu,
- Evli olan taraftarların bekâr olanlara kıyasla, takım yenildiğinde daha az saldırgan davranış içinde bulunduğu ve medyada çıkan olumsuz haberlerden daha az etkilendiği, ancak maça daha çok küfür etmek ve rahatsızlamak için geldiği,
- 18 yaşından küçük taraftarların diğer yaş gruplarına göre daha fazla şiddet ve saldırganlık eğilimi içinde oldukları, takım yenilgisinden ve çevredeki olay ve olgulardan daha fazla etkilendikleri,

- Biletini taraftar gruplarından temin edenlerin diğerlerine oranla daha fazla şiddet ve saldırgan davranışı eğiliminde oldukları, takımlarını daha fazla destekledikleri ve çevredeki olay ve olgulardan daha fazla etkilendikleri,
- İlköğretim mezunu taraftarların diğerlerine göre şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğu, takım yenilgisinden ve çevredeki olay/olgulardan lise mezunu taraftarların üniversite mezunu taraftarlardan daha fazla etkilendiği görülmektedir.

Taraftarların şiddet ve holiganizm davranışlarının engellenmesinde medya başta olmak üzere, hakemler, futbolcular, taraftarlar, dernekler ve kulüp /federasyon yetkilileri ve devletin birlikte gayret göstermeleri gerekmektedir. Futbolcuların yaptıkları hareket ve açıklamalara dikkat etmesi, hakemlerin aldıkları kararlarda şeffaf olması ve maç sonrasında medya ile bunun gerekçeli nedenlerini paylaşması, federasyon yetkililerinin ve kulüp yöneticilerinin olumlu rekabeti artırıcı, hoşgörü ve fair playi önplana çıkarıcı, maç izleme ortamını iyileştirici faaliyetlerde bulunmaları, taraftarların sağduyulu davranması, medyanın tiraj uğruna kışkırtıcı açıklamalara yer vermemesi ve devletin kamu spotlarıyla, eğitimle ve kanun/yönetmeliklerle şiddet ve saldırgan davranışları azaltıcı çalışmalar yapması gerekmektedir.

Araştırmanın Kayseri’de futbolda şiddet ve holiganizmin nedenleri, önlenme yolları ve medyanın etkisi gibi konularda yapılacak olan çalışmalara zemin olması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- , “Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun”, *Resmi Gazete*, Sayı:27905, Tarih: 14 Nisan 2011.
- Altunışık, Remzi, Recai Coşkun ve Diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*, Geliştirilmiş Beşinci Baskı, Sakarya, Sakarya Yayıncılık, 2007.
- Armstrong, Gary, *Football Hooligans:Knowing The Score*, Berg, New York, 1998.
- Arslanoğlu, Kaan, *Futbolun Psikiyatrisi*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ayan, Sezer, “Şiddet ve Fanatizm”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (2), 2006, s.191-209.
- Boniface, Pascal (Çev. İsmail Yerguz), *Futbol ve Küreselleşme*, NTV Yayınları, İstanbul, 2007.
- Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi*, Pegema Yayınları, Ankara, 2004.
- Cengiz, Recep, “Yazılı Spor Basınında Şiddet ve Fair Play Sunumu”, *Türkiye Futbol adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müسابakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.21-50.
- Doğan, B. ve S. Morali, “Futbol’da Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psiko-Sosyal Nedenler””, *Futbol:Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (2), 1999, s.16-20.
- Dunning, E., P. Murphy and J. Williams (Çev. Billur Ülkü), “Sıkı Futbol Fanatikleri (Holiganları) Neden Döğüşürler: Toplumsal Bir Tanıdan Bölümler-I”, *Futbol:Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5 (4), 1998, s.29-32.
- Dunning, Eric, *Sport Matters: Sociological Studies of Support, Violence and Civilisation*, Routledge, London, 1999.
- Eker, Gülin Öğüt, “Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş”, *Milli Folklor Kültür ve Araştırma Dergisi*,22 (85), 2010, s.173-182.
- Erdoğan, İrfan, *Pozitivist Metodoloji*, Erk yayınları, Ankara, 2003, s.323.

- Halis, Muhsin, H. Murat Şahin, Sadrettin Pençe vd., “Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddet ve Saldırganlığa Bakışlarına İlişkin Bir Araştırma”, *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3), 2005, s.1-14.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/1967_Kayseri_stadyum_facias%C4%B1, Erişim Tarihi: 08.03.2012.
- Kıraç, Erkan, “Futbolda Şiddet ve Çıkış Yolları Üzerine Bir Deneme”, www.sporhukuku.org.tr, Erişim Tarihi: 05.03.2012.
- King, Anthony, “Violence Past: Collective Memory and Football Hooliganism”, *The Editorial Board of The Social Review*, 2001, p.568-585.
- Koruç, Ziya, Perican Bayar ve Feyzullah Arslan, “Türkiye’de Futbol Fanatikleri: Sosyal Kimlik ve Şiddet”, *Türkiye Futbol adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.1-20.
- Kuper, Simon (Çev. Sinan Gürünca), *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*, Gençlik Yayınları, İstanbul, 1996.
- Kuru, Emin ve Levent Var, “Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma: Kırşehir İli Örneği”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 2009, s.141-153.
- Milliyet Gazetesi*, 18 Eylül 1967.
- Nakip, Mahir, *Pazarlama Araştırmaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Özmaden, Murat, “Futbola İlişkin Dışsal etkenlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması”, *Türkiye Futbol adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.51-66.
- Özsoy, Selami, “Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar”, *Gümüşhane Üniv. İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 2011, s.88-114.
- Poutvaara, Panu and Mikael Priks, “Hooligans”, *Hooliganism and Police Tactics*, 11 (3), 2009, p.441-453.
- Poyraz, Hakan, “Fanatizm, Bağlanma ve Ahlak”, *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 53, 2007, s.27-36.

Sert, Mahmut, *Gol Atan Galip*, Bağlam Yayınları, Ankara, 2000.

Spaaji, Ramon, *Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs*, Amsterdam Universty Press, Amsterdam, 2006.

Toros, Turhan ve Ziya Koruç, “Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Olanakları”, *Türkiye Futbol adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 2004, s.67-76.

Ural, Ayhan ve İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Detay Yayıncılık, Ankara 2006.

Yüksel, Hasan, Birol Doğan ve Diğerleri, “Futbolda Şiddetin Toplumbilimsel Boyutları”, *Futbol:Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5 (1), 1998, s.22-26.